

DOI: 10.33270/02232602.73
УДК 343.01(477)

Аналіз злочинності: проблеми термінології

ШАКУН Василь

доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії
правових наук України,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1757-8453>

Анотація. У статті проведено огляд основних сучасних наукових підходів щодо розуміння злочинності. Проаналізовано системні та феноменологічні засади дослідження злочинності. Підтверджено думку щодо фрагментарності загальнотеоретичних кримінологічних знань про злочинність і необхідність синтезу їх окремих елементів на компліментарних методологічних засадах. Запропоновано поняття злочинності як невід'ємної складової взаємовідносин людей, що супроводжує суспільство на всіх етапах його розвитку та відображає поведінку окремих індивідів, яку інші члени суспільства сприймають як кримінальні правопорушення. Розглянуто специфіку правового підходу до злочинності як збірного поняття – сукупності чи навіть системи кримінальних правопорушень. Відповідно до зазначеного маємо поняття злочинності як сукупності кримінальних правопорушень одного або кількох видів масового характеру, що закономірно повторюються в країні або в окремому регіоні протягом певного періоду. Такий підхід є результатом кримінологічного аналізу злочинності. Власне кримінологічний аналіз є підходом, складовою ширшого поняття – «аналіз злочинності». Доведено, що аналіз може бути й криміналістичним, який ґрунтується на нормах кримінального процесуального законодавства і спрямований на вивчення закономірностей злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які є підґрунтям для розроблення засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів з метою розслідування, судового розгляду та запобігання кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: злочинність; метод; аналіз; кримінологічний аналіз; криміналістичний аналіз; кримінологія; криміналістика; попередження; запобігання.

Історія статті:

Отримано: 11.09.2023
Переглянуто: 16.10.2023
Прийнято: 17.11.2023

Рекомендоване посилання:

Шакун В. Аналіз злочинності: проблеми термінології. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2 (26). С. 73–81. doi: 10.33270/02232602.73.

*Відповідальний автор

Вступ

Вчинення кримінальних правопорушень – динамічне соціальне явище, яке швидко змінюється в міру розвитку суспільних відносин. На початку 2014 року Україна постала перед низкою принципово нових викликів і загроз, наслідком яких стали анексія Автономної Республіки Крим і часткова окупація районів Донецької та Луганської областей. Сучасний кризовий період у розвитку України як незалежної держави обумовлений низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, що мають як внутрішній, так і зовнішній характер, а тому ефективність боротьби зі злочинністю залежить від ступеня наукового забезпечення й аналітичного супроводження на всіх рівнях, інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних дотичних галузей науки щодо формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту. Негативні процеси й тенденції, які відбуваються в Україні, потребують постійного наукового відстеження, глибокого та детального дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив до стратегії й тактики попередження злочинності.

Щодо питань боротьби зі злочинністю в державі на сучасному етапі її розвитку вагоме значення має сам процес організації такої діяльності. Наразі, коли існує комплекс внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці, організація попередження злочинності, а також ефективність такої діяльності залежать від аналізу злочинності (Тутаренко, 2019, р. 118). З метою успішного попередження кримінальних правопорушень слід постійно, у режимі моніторингу аналізувати поточні криміногенну та кримінальну ситуації в країні, своєчасно виявляти нові тенденції та розробляти адекватні заходи реагування на них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя статті становлять праці вітчизняних учених, які вивчали кримінологічні проблеми боротьби зі злочинністю, зокрема: О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. Б. Бутенка, В. В. Василевича, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, О. М. Костенка, В. М. Куца, Б. С. Левицького, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, Н. Г. Маслової, С. О. Опішняк, Ю. В. Орлова, В. І. Тимошенко, В. Ю. Шепітька та інших (Butenko, 2022; Lazebnyi, & Levytskyi, 2019; Opishniak, 2022; Maslova, 2020). Здобутки цих й інших науковців містять низку системних положень і висновків, які прямо або опосередковано стосуються кримінологічного моніторингу злочинності та створюють передумови для ефективного його дослідження в сучасних умовах. Проте термінологічні проблеми аналізу злочинності набули особливого кримінологічного значення й потребують поглибленого дослідження.

Матеріали та методи

Методами кримінологічної науки, у зв'язку з її специфікою як окремої галузі знань, неможливо визначити проблеми термінології під час аналізу злочинності, оскільки межі переходу неправомірної поведінки в суспільно небезпечну постійно змінюються в різних суспільно-політичних системах.

Будь-які дефініції передбачають процес узагальнення, універсалізації, тобто виокремлення зі всієї сукупності суспільно небезпечних діянь таких характерних ознак, які притаманні аналізу злочинності. А тому в кримінологічній науці тривають дискусії щодо визначення проблем термінології під час аналізу злочинності. Учені не сформували єдиного підходу до сталої термінології в межах аналізу злочинності в широкому та вузькому значеннях.

Зазначене зумовлює необхідність розроблення філософсько-правової методології, яка була б світоглядною основою в аналізі злочинності. Для цього слід використати історичний метод, зокрема аналіз формування поняття злочинності протягом історичного розвитку науки кримінології. Метод переходу від абстрактного до конкретного надає можливість простежити зміну змісту різних кримінологічних понять. Поєднане, системне застосування статистичного й аналітичного методів, урахування природні особливості об'єктів дослідження, окреслює термінологію як повноцінну науку. Ці методи включають і суто мовознавчі, і загальнонаукові. Так у процесі дослідження термінології аналізу злочинності фактично поєднано методологію та підходи точних і гуманітарних наук, що дає змогу значно глибше й об'єктивніше досліджувати мовний матеріал.

У зв'язку з тим, що в теорії права немає наукових напрацювань із цієї проблематики, мета статті – визначити проблеми термінології під час аналізу злочинності.

Результати й обговорення

Ситуація в Україні зараз доволі складна і досить суперечлива, у країні відсутня скоординована державна політика (Cherniei et al., 2022) При цьому основою функціонування держави залишається економічна безпека, за якої остання обумовлює її здатність підтримувати стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, спрямована на реалізацію та захист національних інтересів України та розвитку економічної сфери (Cherniavskiy et al., 2022).

Скориставшись суттєвими прорахунками минулої влади щодо зміцнення обороноздатності держави та байдужим ставленням міжнародної спільноти, росія під виглядом проведення так званої «спеціальної військової операції» розпочала відверті воєнні дії на суверенній території України, які набули небаченого масштабу в післявоєнній Європі. Зокрема, нехтуючи загальноприйнятими правилами та звичаями війни,

держава-агресор знищує цивільну інфраструктуру, що спричиняє чисельні жертви серед мирного населення, експропріацію державної та приватної власності, порушення економічного й митного простору України, її військові ґвалтують, грабують і вбивають мирних жителів.

Пошук нових шляхів і відповідей на виклики й випередження гібридних загроз в умовах зовнішньої агресії та внутрішньої нестабільності обумовлює створення механізму відбудови України у післявоєнний період. Він має передбачати протидію загрозам у всіх сферах, зокрема військово-політичній, економічній, правоохоронній, соціальній, інформаційній, етнокультурній, екологічній тощо.

Правовим підґрунтям механізму відновлення України від наслідків війни є зокрема Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022¹, яким створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, ключовими завданнями якої є:

– розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, яким передбачено відновлення та розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої військової інфраструктури й житла, енергетики, зв'язку, військово-промислового комплексу, структурної модернізації та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах унаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;

– визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

– підготовка стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, прийняття та реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

З метою реалізації зазначеного Указу Президента України, Національна рада розробила План Відновлення України та 4 липня 2022 року представила його на обговорення міжнародного співтовариства на конференції у м. Луганно. Позитивно оцінивши основні положення Плану відновлення, учасники конференції, висловивши низку зауважень і пропозицій, спрямованих на вдосконалення його змісту, термінів, виконання та економічного обґрунтування, висловили пропозиції щодо визначення шляхів реформи судової гілки влади, удосконалення структури та повноважень органів кримінальної юстиції тощо.

¹ Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21 квіт. 2022 р. № 266/2022. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5428.html>.

Однак, визначаючи основні напрями Плану Відновлення України (2022 р.), його автори обійшли увагою весь аспект проблем злочинності та її попередження, зосередившись лише на запобіганні корупції. Водночас кримінологічна наука застосовує для досліджень специфічний міждисциплінарний зріз даних, які дають можливість зрозуміти, описати, пояснити, спрогнозувати та попередити протиправну поведінку, що нерідко переростає в кримінальне правопорушення. Злочинність впливає практично на всі сторони життя суспільства та його сталий розвиток. Як самостійна юридична наука кримінологія узагальнює досягнення багатьох інших наук. На нашу думку, план має бути доповнений заходами щодо попередження злочинності та протидії її окремим видам, на підставі досягнень української та зарубіжної кримінологічної науки, з огляду на повоєнний синдром у суспільстві.

Звісно, такі пропозиції мають ґрунтуватися на всебічному аналізі злочинності в Україні, який, до речі, за часів незалежності жодного разу не проводився. Не будемо брати до уваги окремі фрагментарні дослідження вчених-кримінологів, які досліджували злочинність в Україні на власному ентузіазмі й обмежених можливостях. Тим часом саме на підставі аналізу мають прогнозуватися можливі правопорушення, надаватися рекомендації законодавцю щодо своєчасного встановлення кримінальної відповідальності за діяння, які найближчим часом або у віддаленому майбутньому слід визнати кримінальними правопорушеннями. За таких умов суспільство зможе якщо не запобігти негативним змінам, то хоча б пом'якшити їх.

Відповідно вчені мають дійти певної консолідації щодо визначення деяких термінів у сучасній українській кримінологічній науці. Передусім слід акцентувати на визначенні поняття «злочинність». На нашу думку, *злочинність* – це невід'ємна складова взаємовідносин людей, що супроводжує суспільство на всіх етапах його розвитку та відображає поведінку окремих індивідів, яку інші члени суспільства сприймають як кримінальні правопорушення (Shakun, 2019, p. 158).

У кримінологічній науці та практиці прийнято терміном «злочинність» позначати сукупність злочинів одного або кількох видів, що мають масовий характер і закономірно повторюються у країні або в окремому регіоні протягом певного періоду часу (Bandurka, & Lytvynov, 2015; Orlov, 2017).

Злочинність невіддільна від людського суспільства. Неможливо уявити собі соціум, розвиток якого не супроводжувався б протиправними діяннями, адже безконфліктне співіснування особистостей і соціальних груп практично неможливе.

Термін «злочинність» як наукову, правову та статистичну категорію почали використовувати з другої половини XIX – початку XX ст. Першими його використали відомі соціологи та кримінологи Е. Феррі (1881), Г. Тард (1886), А. Лакассань (1886), Ф. Ліст (1889), П. Лафарг (1890), Д. Дріль

(1895), А. Принс (1896), Е. Дюркгейм (1900), Н. Колянні (1903), М. Гернет (1905–1906), Г. Ашафенбург (1906), В. Бонгер (1906), Я. Етінгер (1909), Х. Чаріхов (1910).

Злочинність вивчали як соціальне явище або соціальний феномен. Таке розуміння злочинності першим обґрунтував М. М. Гернет. Він брав до уваги те, що злочинність є рисою суспільства, яке закономірно породжує окремі злочини. Проте вказане поняття не містить ознак об'єкта, який характеризує. Йдеться не про злочинність, а про її причини, фактори (Kindiuk, 2017, р. 94). Отже, з цим поняттям погодитися не можна. До того ж явище у філософії – це вияв, вираження сутності, те, у чому сутність виявляється (Shynkaruk, 2002). Феномен (грец. *φαινόμενον*, від *φαίνεσθαι* – бути, бути видимим, здаватися) – явище, предмет, даний у чуттєвому спогляданні (у досвіді, що досягається за допомогою відчуттів) (Busel, 2004). Феномен принципово відрізняється від ноумена, який залишається за межами досвіду та є предметом інтелектуального споглядання. Якщо термін «ноумен» означає приховану сутність предмета або явища, досягнути яку можна хіба що в процесі його глибокого вивчення, осмислення, умоглядного споглядання, то термін «феномен» – результат впливу предмета на органи чуття, зовнішній вияв якоїсь речі, помилково сприйнятий як її сутність. Феноменом також називають незвичайне, рідкісне явище, винятковий факт (Danshyn et al., 2009).

Слід також розглядати злочинність як системне утворення, що формує структури, стійкі за своїм призначенням, метою, способами функціонування, специфікою організації. Характерними її ознаками є закритий, «тіньовий» характер взаємодії, поліваріантність можливостей і високий ступінь невизначеності саморозвитку криміногенних процесів і тенденцій, багатофакторність і багаторівневість механізмів соціальної детермінації росту показників, активний вплив кримінальних структур на некриміналізований соціальний простір, наявність криміногенних змін у суспільній та індивідуальній свідомості. Складові зазначеної системи перебувають у стійких динамічних взаємовідносинах. Такими складовими є конкретні види злочинів (Shakun, 2019, р. 158).

До початку 30-х років ХХ ст. в радянській кримінології сформувалося два підходи до визначення поняття злочинності: соціальний і біологічний. Проте поступово поняття набуло ідеологічного змісту та визначалося як тимчасове соціальне явище, приречене на зникнення, а кримінологічну науку було визнано буржуазною і практично вона припинила своє існування (Kuts, 2016, р. 37; Tymoshenko, & Shakun, 2021, р. 104).

На початку 60-х років ХХ ст., під впливом рішень конгресів ООН щодо попередження злочинності та поведінки з правопорушниками, в Україні почала відроджуватися кримінологічна наука та було зроблено перші спроби вивчення

злочинності крізь призму міжнародно-правової практики. Злочинність визначалась як сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний проміжок часу. Водночас деякі вчені висловлювали сумніви щодо повноти й об'єктивності статистичного підходу до поняття злочинності (Cherniei, & Dzhuzha, 2020, р. 52). Так, у першому радянському підручнику з кримінології А. А. Герцензон визначав злочинність як сукупність злочинів, вчинених у певний період часу в даному суспільстві. У наступних виданнях підручника поняття злочинності зазнало змін і подавалось як «збірне», «класово обумовлене, історично перехідне соціальне явище, що проявляється в сукупності діянь, визнаних суспільно небезпечними та кримінально караними в зазначеному суспільстві в окреслений період часу». Проте і це поняття здебільшого мало ідеологічне навантаження та, певним чином, суперечило усталеним поглядам на злочинність, які існували в міжнародно-правовій практиці. Особливою новизною не відзначалося й сформульоване Н. Ф. Кузнецовою (1969 р.) поняття злочинності як «відносно масове, історично мінливе соціальне, що має кримінально-правовий характер, явище класового суспільства, яке складається з усієї сукупності злочинів, вчинених у певній державі у певний період часу» (Shakun, 2019, р. 159).

Поняття злочинності визначали такі відомі українські кримінологи: В. В. Голіна, І. М. Даньшин, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко, В. М. Куц, І. П. Лановенко та інші. Передусім вони схилилися до думки, що злочинність є соціальним явищем.

На нашу думку, злочинність породжується соціальними явищами та процесами, проявляється в масштабі всього суспільства, найповніше виявляє себе через масу злочинів. Головною, найсуттєвішою ознакою злочинності є сукупність злочинів, їх повторюваність. Якщо широкого поширення набув якийсь один злочин, наприклад, шахрайство, у такому разі не можна говорити про злочинність. Це буде лише широко поширене шахрайство. А от якщо мають місце масове шахрайство, розбої, грабежі, убивства тощо, усе це повторюється, – це вже злочинність (Тymoshenko, 2018, р. 35-39). Отже, не буде коректним твердження, що злочинність – соціальне явище. Зважаючи на досягнення філософської науки, слід усвідомити, що сума явищ не створює нове явище.

Злочинність існувала в усі часи. Завжди були люди, незадоволені своїм становищем, такі, що прагнули його змінити, зокрема й у способи, які засуджували їхні сучасники, незалежно від наявності писаних законів. Вічними злочинами можна назвати: вбивство, завдання шкоди здоров'ю, крадіжку, грабїж, розбій, зґвалтування, порушення встановленого порядку управління. Її Рівень і характер злочинності в різних соціально-економічних умовах і країнах суттєво корелює з

конкретними обставинами життєдіяльності членів суспільства. Зі зміною суспільства змінюється і злочинність. Криміналізація та декриміналізація окремих видів посягань на інтереси та права тих або інших категорій осіб визначається виникненням нових суспільних відносин, а також потребою суспільства в їх захисті.

Злочинність є глобальною соціальною проблемою, розв'язати яку неможливо, принаймні з огляду на чинні на початок XXI ст. наукові знання щодо сутності людини та її місця у всесвіті. Ефективно попереджувати злочинність і розслідувати її окремі вияви можна лише використовуючи кримінологічний і криміналістичний аналіз.

Аналіз злочинності є функцією органів кримінальної юстиції, що опосередковує дослідження закономірностей та імовірностей злочинів. Це широке поняття, що має низку складових.

Перш за все, слід зважати на те, що процес пізнання так або інакше містить як наочно-чуттєві, емпіричні, так й абстрактні, теоретичні елементи. Кожен акт живого споглядання світу пронизаний думкою, послуговується певними поняттями та категоріями. Точне формулювання теоретичних понять є необхідним під час проведення кримінологічних досліджень, особливо на етапі теоретичної інтерпретації їх результатів.

Розробка низки положень кримінологічної теорії як упорядкованої системи знань, що досліджують і пояснюють ту складову соціальної реальності, яка пов'язана з виявленням проблем боротьби зі злочинністю, знаходженням ефективних засобів її стримування та виробленням наукових рекомендацій для підвищення ефективності практичної діяльності щодо попередження злочинності, визначається підходом дослідників до виконання цього завдання (Zakaliuk, 2007; Holina et al., 2014). Зокрема специфіка правового підходу полягає в розгляді злочинності як збірного поняття – сукупності чи навіть системи кримінальних правопорушень. Визначаючи таким чином злочинність, дослідники беруть до уваги окремі злочини. У результаті маємо поняття злочинності як сукупності кримінальних правопорушень одного або кількох видів, що мають масовий характер і закономірно повторюються в країні або окремому регіоні протягом певного періоду часу. Сформульоване поняття є результатом кримінологічного аналізу злочинності. Сам же кримінологічний аналіз є підходом, складовою ширшого поняття – «аналіз злочинності».

Іншою складовою аналізу злочинності є криміналістичний аналіз. Це метод, вперше застосований у США в 60-х роках XX ст. Метод криміналістичного аналізу дає можливість виявити взаємозв'язки між множиною даних, що стосуються злочинності (або окремого злочину) та іншими даними, потенційно значущими для попередження й розслідування кримінальних правопорушень, а також з'ясувати сутність цих взаємозв'язків. Вказаний метод дозволяє

дослідникам створювати зв'язки між елементами (людьми, подіями, відносинами), структурувати та визначати значущість елементів.

Отже, постає питання: чи можна передбачити кримінальне правопорушення? Відповідь на нього шукали представники різних наук. Яскравим прикладом кримінологічного прогнозу є аналітичні висновки німецького професора, соціолога, економіста та дослідника геноциду Гуннара Хайнзона. Ще 2003 року в праці «Сини і світове панування: роль терору у підйомі і падінні націй» він висловив передбачення, що однією з головних загроз для Заходу вже в першій чверті XIX століття буде так званий «демографічний пріоритет молоді» на Близькому Сході та в Африці на південь від Сахари, де понад 20 % населення складає молодь від 15 до 24 років. Це на противагу пріоритету осіб працездатного віку в Східній Азії та Латинській Америці, пріоритету осіб похилого віку в Японії та Європі. Протягом лише п'яти поколінь (1900–2000 рр.) кількість населення в мусульманському світі збільшилася зі 150 млн до 1200 млн осіб, тобто на понад ніж 800 %. Г. Хайнзон дає пояснення явищу, яке породжує (на перший погляд) непередбачувану та незрозумілу хвилю тероризму й насильства, що руйнує нині світ, назвавши це явище «злорякісним демографічним пріоритетом молоді». Насильство – передбачуваний і неминучий результат у тих випадках, коли молоді люди ситі, живуть у суспільстві, де їх занадто багато, висувають претензії до суспільства, оскільки розуміють, що не в змозі реалізувати свої потреби (Hainzon).

Країни Європи не дослухалися до аналітичних досліджень професора Г. Хайнзона. Проте дослідження відомого вченого ґрунтовно вивчили в росії й опосередковано запустили процес неконтрольованої міграції з арабо-африканського світу до Європи. Його праці було перекладено російською мовою, їх використовують відповідні служби росії з метою дестабілізації ситуації в Європі.

Тим часом повністю «молодіжний міхур» надметься в Африці та на Близькому Сході до 2025 року. Глобальна загроза, яку він буде створювати протягом декількох наступних десятиліть, може зробити XXI століття кривавішими за XX століття. Професор зауважує: «Надлишок молодих людей майже завжди призводить до кровопролиття та до створення або руйнування імперій. Тенденція насильства наростає в тих суспільствах, де молодь 15–29 років становить понад 30 % від загального населення. Причому не суттєво, заради чого чиниться насилля: релігія, націоналізм, марксизм, фашизм... Головне – надлишок молоді. Та сама порохова бочка, до якої досить піднести сірник». Це при тому, що молодь охоче сприймає ідеологію, яка прощає та звільняє її від будь-якої відповідальності. Також, на думку науковця, перспективи «Старого світу»

сумні. До середини століття Європу похолоє хвиля біженців зі Сходу. Уже до 2040 року, за прогнозами демографів, половину населення Землі у віці до 25 років становитимуть африканці. Старий Світ без єдиного пострілу здається цій гігантської армії...» (Hainzon).

Цілком слушною є теорія Г. Хайнзона, у якій йдеться про молодь арабського й африканського світу, яка залишається у своїх країнах, де їх дійсно багато. Але, якщо вони мігрують до Європи, то потрапляють до країн, де переважну частину населення становлять люди похилого віку. Чому ж вони проявляють агресію не лише на своїй батьківщині, а й у Європі, де, здавалося б, вони можуть реалізувати свої інтереси? Мабуть, річ у тім, що їх світогляд сформувався за умов, описаних Г. Хайнзоном. Отже, світогляд, який формується в дитячому та підлітковому віці, визначає поведінку людини в майбутньому, зміна ж умов її існування, соціальне оточення не може суттєво вплинути на нього (Hainzon).

Не випадково, як тепер стало зрозумілим, останніми роками потік мігрантів до Європи відбувався через Білорусь з метою відволікати увагу від підготовки збройної агресії росії проти України.

Або інший приклад, коли поширення COVID-19 залишилося без належної уваги аналітичних служб як в Україні, так й у світі, та стало наймогутнішим каталізатором загострення проблем, що накопичилися, а легкість, з якою він проник практично всюди, і неготовність знайти адекватну відповідь, показали їх глибину. Залишаються відкритими питання: пандемія є кримінальним правопорушенням чи наслідком кліматичних змін, расових мутацій чи якихось інших факторів, незалежних від людини, про які людство ще не знає? Якщо пандемія була викликана навмисно, то немає гарантії, що це не спрямовано на певні категорії населення, вікові групи, або, наприклад, людей, які хворіють на певні хвороби тощо. Також немає гарантії, що це не повториться, навіть є впевненість, що повториться, але, можливо, в інших формах.

Аналіз – це не лише метод дослідження, а й прийом мислення, який передбачає роз'єднання цілісного предмета на складові (сторони, ознаки, властивості або відносини) з метою їхнього всебічного вивчення. У кожній галузі знань зміст аналізу різний. Це залежить від об'єкта дослідження науки, поставлених при такому дослідженні цілей, специфіки предмета дослідження. Кожна наука має свій предмет дослідження: чітко визначене коло явищ, закономірностей, що перебувають у центрі її уваги. Особливості науки виражені також у її методі – сукупності прийомів, засобів, принципів і правил, за допомогою яких досліджують предмет, набувають нових знань.

Аналіз може бути й криміналістичним – ґрунтується на нормах кримінального процесуального законодавства й спрямований на

вивчення закономірностей злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які слугують підґрунтям для розроблення засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів з метою розслідування, судового розгляду та запобігання кримінальним правопорушенням. Слід зазначити, що сама ідея криміналістичного аналізу використовувалася в системі МВС України під умовною назвою «Скорпіон». Криміналістичному вивченню злочинності, наприклад, присвячена монографія Н. С. Карпова (Karпов, 2007).

У криміналістиці варто акцентувати на неоціненному значенні аналізу в теорії ідентифікації та загалом у всій науці. Ідентифікація як процес визначення тотожності складається з двох основних стадій: аналітичної та синтетичної, а встановлення тотожності починається зі всебічного вивчення, аналізу ознак об'єктів криміналістики (Shepitko, 2004, p. 31).

Криміналістичний аналіз кримінального правопорушення – це система пізнавальних процедур, спрямованих на найповніше пізнання кримінального протиправного діяння з метою його розслідування та виконання інших завдань кримінального судочинства. Це не лише теоретичні розробки можливостей пізнання кримінального правопорушення, а й практична діяльність слідчого. Такий аналіз спирається на розвідувальну (контррозвідувальну) та загальнодоступну інформацію. Вирізняють два його типи: а) стратегічний аналіз; б) оперативний (тактичний) аналіз. Відповідно метод криміналістичного аналізу покладається на теорію та класифікацію, стратегію, тактику й методику, аналітичні інструменти, класифікатори, прогнози тощо. За його допомогою здійснюється пізнання сукупності елементів, що становлять структуру злочину, вирішується питання щодо визнання наявної інформації такою, що стосується або не стосується конкретної кримінальної справи. Криміналістичний аналіз є необхідною передумовою встановлення зв'язків між об'єктами, фактами та явищами, з якими пов'язане кримінальне правопорушення. Він охоплює також глибоке вивчення суб'єкта й об'єкта, суб'єктивної та об'єктивної сторони, визначення причинно-наслідкового зв'язку між елементами структури кримінального правопорушення.

Висновки

Отже, злочинність є глобальною соціальною проблемою, остаточно розв'язати яку неможливо, принаймні з огляду на наявні на початок XXI ст. наукові знання щодо сутності людини та її місця у Всесвіті. Попереджуючи злочинність, можна лише зменшувати її показники та вплив на розвиток суспільства.

Злочинність варто прогнозувати, передбачати. Масштабність проблем попередження злочинності, динамізм обстановки, різноманіття процесів

і явищ, пов'язаних з відтворенням злочинності та її виявами в соціальному житті, зумовлюють актуальність комплексного прогнозування розвитку ситуації. Без цього неможливо досягти точності та своєчасності у визначенні цілей і завдань у сфері протидії злочинам, їх співвідношення та пріоритетів; неможливо встановити необхідні обсяги й інтенсивність заходів попередження, кримінально-правового, пенітенціарного, а також кримінально-політичного впливу на злочинність.

Актуальність прогнозування у сфері попередження злочинності зумовлена ще й тим, що, по-перше, з'явилася яскраво виражена соціальна потреба удосконалення кримінально-правових, пенітенціарних і кримінально-процесуальних основ протидії злочинності; по-друге, стало очевидним, що сучасні масштаби злочинності детермінують створення державної системи комплексного спостереження, аналізу й прогнозу у сфері протидії злочинності.

References

- [1] Bandurka, O.M., & Lytvynov, O.M. (2015). Crime as an object of phenomenological analysis. *Law and Security*, 3, 6-10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2015_3_3.
- [2] Busel, V.T. (Ed.). (2004). *A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. Kyiv; Irpin: Perun.
- [3] Butenko, V.B. (2022). Classification of crime prevention subjects: scientific and methodological analysis. *Our right*, 1, 111-117. doi: 10.32782/np.2022.1.16.
- [4] Cherniavskiy, S., Babanina, V., Vartyletska, I. & Mykytychuk, O. (2021). Peculiarities of The Economic Crimes Committed with the Use of Information Technologies. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 420-431. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p420.
- [5] Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., Tykhonova O., & Hudkova, H. (2023). Características de la responsabilidad por revelación del secreto bancario en Europa y Estados Unidos. *Jurídicas CUC*, 19(1), 311-338. doi: 10.17981/juridcuc.19.1.2023.11.
- [6] Cherniei, V.V., & Dzhuzha, O.M. (Eds.). (2020). *Criminology*. Kyiv: Maslakov.
- [7] Danshyn, I.M., Holina, V.V., & Valuiska, M.Yu. (et al.). (2009). *Criminology: General and Special parts* (2nd ed.). V.V. Holina (Eds.). Kharkiv: Pravo.
- [8] Hainzon, G. *Sons and world domination*. Retrieved from <http://www.ji-magazine.lviv.ua/cgi-sys/suspendedpage.cgi>.
- [9] Holina, V.V., Holovkin, B.M., & Valuska, M.Yu. (et al.) (2014). *Criminology*. V.V. Holina, B.M. Holovkin (Eds.). Kharkiv: Pravo.
- [10] Karpov, N.S. (2007). *Forensic principles of studying criminal activity*. Kyiv: KNUVS.
- [11] Kindiuk, K.B. (2017). *The legal heritage of M.M. Gernet as the development of the sociological approach in jurisprudence* (Doctoral dissertation, Odesa, Ukraine). Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Kindiuk_Kseniia/Pravova_spadschyna_MM_Herneta_iak_rozvytok_sotsio_lohichnoho_pidkhodu_u_iurysprudentsii.pdf.
- [12] Kuts, V. (2016). Concept of crime. *Scientific journal of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 2, 34-39. Retrieved from <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/02/kuts.pdf>.
- [13] Lazebnyi, A.M., & Levytskyi, A.M. (2019). Forensic support for the investigation of organized crime. *International Legal Bulletin: Current Problems of Modernity (Theory and Practice)*, 14, 189-198. doi: 10.33244/2521-1196.14.2019.189-198.
- [14] Maslova, N.H. (2020). About the basic principles of combating crime. *Pravo.ua*, 1, 102-106. doi: 10.32782/LAW.2020.1.15.
- [15] Opishniak, S.O. (2022). The current state of combating crime in Ukraine. *Formation and development of the legal state: problems of theory and practice*, 419-431. doi: 10.36059/978-966-397-287-9-115.
- [16] Orlov, Yu.Yu. (2017). The essence and concept of crime: from fragmentation to integration of scientific knowledge. *Law forum*, 5, 271-278. doi: 10.5281/zenodo.1203785.
- [17] Shakun, V.I. (2019). Criminality. *Great Ukrainian legal encyclopedia* (Vol. 18). V.I. Shakun, V.I. Tymoshenko (et al.). (Eds.). Kharkiv: Pravo.
- [18] Shepitko, V.Yu. (Ed.). (2004). *Forensics* (3rd ed.). Kyiv: In Yure.
- [19] Shynkaruk, V.I. (Eds.). (2002). *Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv: Abrys.
- [20] Tymoshenko, V.I. (2018). The social basis of crime. *Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 2, 35-39. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2018_2_11
- [21] Tymoshenko, V.I., & Shakun, V.I. (2021). *Theoretical foundations of criminology*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [22] Tytarenko, O.O. (2019). *State crime prevention programming in Ukraine*. Kharkiv: Promart.
- [23] Zakaliuk, A.P. (2007). *Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice* (3rd ed.). Kyiv: In Yure.

Список використаних джерел

- [1] Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і Безпека*. 2015. № 3. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2015_3_3.
 - [2] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
 - [3] Бутенко В. Б. Класифікація суб'єктів протидії злочинності: науково-методологічний аналіз. *Наше право*. 2022. № 1. С. 111–117. doi: 10.32782/np.2022.1.16.
 - [4] Cherniavskiy, S., Babanina, V., Vartyletska, I. & Mykytychuk, O. (2021). Peculiarities of The Economic Crimes Committed with the Use of Information Technologies. *European Journal of Sustainable Development*. No. 10 (1). P. 420–431. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p420.
 - [5] Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., Tykhonova O., & Hudkova, H. (2023). Características de la responsabilidad por revelación del secreto bancario en Europa y Estados Unidos. *Jurídicas CUC*. No. 19 (1). P. 311–338. doi: 10.17981/juridcuc.19.1.2023.11.
 - [6] Кримінологія : підручник / за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : Маслаков, 2020. 612 с.
 - [7] Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.]; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. переробл. та доповн. Харків : Право, 2009. 288 с.
 - [8] Гайнзон Г. Сини і світове панування. URL: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/cgi-sys/suspendedpage.cgi>.
 - [9] Кримінологія : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.]; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.
 - [10] Карпов Н. С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності : монографія. Київ : КНУВС, 2007. 522 с.
 - [11] Кіндюк К. Б. Правова спадщина М. М. Гернета як розвиток соціологічного підходу у юриспруденції : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 192 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kindiuk_Kseniia/Pravova_spadschyna_MM_Herneta_iak_rozvytok_sotsiolohichnoho_pidkhodu_u_iurysprudentsii.pdf.
 - [12] Куц В. М. Поняття злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 34–39. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/02/kuts.pdf>.
 - [13] Лазебний А. М., Левицький Б. С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 14. С. 189–198. doi: 10.33244/2521-1196.14.2019.189-198.
 - [14] Маслова Н. Г. Про основні засади протидії злочинності. *Право.ua*. 2020. № 1. С. 102–106. doi: 10.32782/LAW.2020.1.15.
 - [15] Опішняк С. О. Сучасний стан протидії злочинності в Україні. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*. 2022. С. 419–431. doi: 10.36059/978-966-397-287-9-115.
 - [16] Орлов Ю. В. Сутність та поняття злочинності: від фрагментації до інтеграції наукового знання. *Форум права*. 2017. № 5. С. 271–278. doi: 10.5281/zenodo.1203785.
 - [17] Шакун В. І. Злочинність. *Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / [редкол.: В. І. Шакун, В. І. Тимошенко та ін.]*. Харків : Право, 2019. Т. 18 : Кримінологія. Кримінально-виконавче право. 544 с.
 - [18] Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ : Ін Юре, 2004. 464 с.
 - [19] Філософський енциклопедичний словник / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
 - [20] Тимошенко В. І. Соціальна основа злочинності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 2. С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2018_2_11.
 - [21] Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
 - [22] Титаренко О. О. Державне програмування протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Промарт, 2019. 698 с.
 - [23] Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
-

Analysis of Crime: Problems of Terminology

SHAKUN VasyI

Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy
of Legal Sciences of Ukraine,
Professor of the Department of Criminal Law of the National Academy
of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1757-8453>

Abstract. The article provides a scientific review of the main modern scientific approaches to understanding crime. The systematic and phenomenological foundations of crime research are analyzed. The opinion about the fragmentation of general theoretical criminological knowledge about crime and the need to synthesize their separate elements on complementary methodological bases is supported. The concept of crime is proposed as an integral component of human relationships, which accompanies society at all stages of its development and reflects the behavior of individual individuals, which other members of society perceive as criminal offenses. The specifics of the legal approach to crime as a collective concept - a set or even a system of criminal offenses – are considered. As a result, we have the concept of crime as a set of criminal offenses of one or more types, which have a mass character and are regularly repeated in the country or a separate region during a certain period of time. this approach is the result of criminological analysis of crime. The criminological analysis itself is an approach, a component of a broader concept – "crime analysis". It has been proven that the analysis can be forensic, which is based on the norms of criminal procedural legislation and is aimed at studying the patterns of criminal activity and its reflection in information sources, which serve as the basis for the development of means, techniques and methods of collecting, researching, evaluating and using evidence for the purpose investigation, trial and prevention of criminal offences.

Keywords: crime; method; analysis; criminological analysis; forensic analysis; criminology; criminalistics; warning; prevention.